

Beschermengelen in regenjas

Tallose mensen hebben ooit in hun leven een engel ontmoet, een vreemdeling die hen redde en zich uit de voeten maakte met de woorden: „Ik zie alles, ik ben altijd bij u.”

ROEL BENTZ VAN DEN BERG

Aan het bestaan van engelen heb ik eigenlijk nooit getwijfeld. Niet sinds de dag dat ik op het Olympiaplein in Amsterdam mijn persoonlijke beschermengel in levende lijve heb ontmoet.

Ik was zestien, nog niet goed wakker, en stak op weg naar school zonder te kijken de straat over. Halverwege was er plotseling een hand die mij ruw aan mijn schouder achteruit trok, en het volgende moment denderde er in volle vaart een tram voorbij waar ik zonder tussenkomst van die hand beslist onder zou zijn gekomen. Toen ik mijn evenwicht had hervonden keek ik achterom, recht in het gezicht van degene die mij op zijn minst zwaar letsel had bespaard: een man van een jaar of veertig, vijfenveertig, klein van stuk, ongeschoren, dun en slierterig zwart haar, bleke huid, donkere wallen onder de ogen. Hij droeg een licht versleten, te ruim vallend grijs colbert met daaronder een donkerrode trui met een gerafelde V-hals en een niet echt schoon te noemen wit overhemd met open boord. Over zijn linkerarm had hij een verfromfaaide beige regenjas gevouwen. Nog voor ik een woord had kunnen uitbrengen zei hij gejaagd, afwerend, verontschuldiging bijna: „Ik zie alles. Ik ben altijd bij u.” Hij sloeg een paar keer met de vlakke hand op zijn regenjas, in een halfslachtige poging er het stof van de straat uit te kloppen, en was verdwenen. Niet dat hij opeens, poef!, in het niets was opgelost; ik zag hem over het zebrapad van mij weglopen, maar na vier, vijf passen was ik hem kwijt.

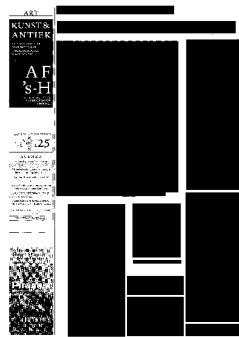
Toen ik later in *De gebroeders Karamazov* Dostoevski's beschrijving las van de duivel, zoals deze in een visioen aan Ivan K. verschijnt, kon ik zijn manier van kleden direct plaatsen. 'Hij had een bruin colbertje aan dat kennelijk van een uitstekende kleermaker afkomstig was maar al behoorlijk afgedragen. (...) Zijn frontje en manchetten en zijn brede das waren precies zoals alle chique gentlemen ze dragen, hoewel frontje en manchetten als je goed keek verre van schoon waren en de brede das erg kaal.' En dan is de broek die de duivel draagt ook nog eens 'een toets te licht en wel héél erg nauw' en de hoed duidelijk 'in strijd met het seizoen'. Kennelijk betrekken alle engelen, gevallen of niet, hun kleding bij het Leger Des Heils.

Nog weer later begreep ik dat in de loop van de geschiedenis en tot op de dag van vandaag tallose mensen iets soortgelijks hebben meegeemaakt als mij is overkomen toen ik zestien was: mensen die op wonderbaarlijke wijze van een wisse dood zijn gered door een vreemdeling die zich daarna steeds ook met dezelfde tekst uit de voeten maakte: „Ik zie alles. Ik ben altijd bij u.” Deze wijd en zijd geboekstaafde ervaringen leveren ook al eeuwenlang de voedingsbodem voor een tot in de details uitgewerkte engelenleer, inclusief de methoden en technieken om contact te onderhouden met deze wezens die ons, of we ons daar nu bewust van zijn of niet, van alle kanten omringen en slechts op een teken wachten om ons met raad en daad terzijde te staan. „De deurknop zit aan onze kant”, zoals het in spirituele kringen heet – een wetenschap die een uitkomst had kunnen zijn voor de man die in een parabel van Kafka voor de poort van de 'Wet' braaf bleef staan wachten tot hij een ons woog.

Maar, hoe vanzelfsprekend ik het zo langzamerhand ook ben gaan vinden dat we niet alleen zijn – en volgens de Koran heeft ieder mens zelfs twee engelen die met hem meelopen, één voor en één achter – een door systeemdrift gedreven en met dank aan vooral de rooms-katholieke iconografie rijk geïllustreerde 'angelologie' is mij veel te letterlijk. Al die classificaties en twaalfstappen plannen en ingewikkelde *special effects* – laat maar zitten: te veel sciencefiction. Teveel gedacht ook vanuit de Cartesiaanse tweedeling van de werkelijkheid in, enerzijds, de keiharde zakenwereld van de tastbare dingen en, anderzijds, de zachte sector van het zogenaamd puur geestelijke. Ik scharrel liever wat rond op levendiger dreven waar nog een derde optie openstaat. Op de werkvloer van de verbeelding zoals die van dag tot dag onze ervaring de scherpe smaak en de engel van het zo-en-niet-anders verleent. Met andere woorden, het jachtgebied van 'the necessary angel' zoals de dichter Wallace Stevens hem noemt: 'The angel of reality / seen for a moment standing in the door'.

En dat moet haast wel dezelfde engel zijn die de apocriefe bijbelfiguur Tobias volgens Rilke in zijn *Elegieën van Duino* ook al 'an der einfachen Haustür' zag staan, 'zur Reise ein wenig verkleidet, und schon nicht mehr furchtbar'. Lees: niks lang gewaad en gouden aureool en hagelwitte vleugels, maar een jasje met glimmende ellebogen, een broek waarvan de kleur is vershoten, versleten schoenzolen. Of, volgens dezelfde *dresscode*, een lange zwarte jas met een sjaal en een korte paardenstaart, zoals de engelen die in de film *Der Himmel über Berlin* van Wim Wenders in dakgoten en op straathoeken rondhangen die dragen, terwijl zij onze gedachten afuisteren en erover fantaseren hoe het zou zijn om 'net als Philip Marlowe na een lange dag thuis te kunnen komen en de kat eten te geven'.

Terwijl wij ons als gewone stervelingen soms vertwijfeld afvragen of er eigenlijk ooit ook wel eens iets van óns in beeld komt wanneer een engel in de spiegel kijkt, leggen zij dus, moe van het alleen maar geest, alleen maar getuige zijn, stiekem lijsten aan van ontroerende momenten waarin wij de hoofdrol spelen. Een vrouw die haar paraplu inklappt om zich nat te

laten regenen, een leerling die zijn onderwijzer uitlegt hoe planten groeien, een blinde die naar zijn horloge grijpt wanneer hij de aanwezigheid van een vreemde vermoedt. Kortom: de poëzie die overal op straat ligt, de vallei waarin deze en gene wereld tegen elkaar aanrollen, momenten waarop de werkelijkheid zichzelf overstijgt en onze ziel even vleugels krijgt – misschien is dat wel het voornaamste werkterrein van de engelen, de pointe van hun boodschap, kleiner dan de punt van een naald, maar je kunt er wel goed op dansen.

En dan bij voorkeur op Engelstalige deunen, dat dansen, want ‘angels’ zijn zo veel losser in de heupen dan hun altijd wat stijve Nederlandstalige broeders en zusters. Veel meer van de straat ook, waar ze zich, geheel overeenkomstig hun outfit en hun status van dakloze in deze wereld, het meest thuis voelen – en waar ze bovendien, ook nooit weg, na een geslaagde reddingsoperatie snel op kunnen gaan in de menigte.

Wat mijn persoonlijke beschermengel betreft, heb ik het sterke vermoeden, tussen geloven en heel erg zeker weten in, dat hij sinds onze eerste ontmoeting de gedaante heeft aangenomen van mijn vroegere honkbalcoach, die ik decennia lang met grote regelmaat, meerdere malen per week soms, in de stad tegen het lijf bleef lopen, waarna ik altijd vreemd getroost mijn weg vervolgde. Toen ik hem een paar weken terug een keer aansprak en confronteerde met deze statistiek, hield hij zich omstandig van de domme. „Toeval, jongen, echt, puur toeval”, riep hij, en was daarna met wapperende jaspanden uit beeld verdwenen.

Het toneelstuk ‘Angels in America’ van Tony Kushner in de voorstelling van Toneelgroep Amsterdam onder regie van Ivo van Hove is dit seizoen nog tot eind mei in Nederland te zien.

Bruno Ganz als engel in 'Der Himmel über Berlin', een film uit 1987 van regisseur Wim Wenders